

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

niet alleen voor kinderen, maar ook voor volwassenen, die spelen door het maken van kunst of door te flirten — hetgeen strijdig lijkt te zijn met wat Yates eerder vertelde.

Als ik na de conferentie door Marefields Gardens loop, denk ik weer aan Freud, aan de grote verzameling beelden en amuletten waarmee hij zich omringde, waar Eros direct of indirect een rol in speelde en die ongetwijfeld invloed hadden bij de ontwikkeling van zijn theorieën. Ik zie voor me hoe hij diagonaal in zijn voor hem ontworpen stoel zit te lezen, met de leuningen veilig om hem heen — als de armen van zijn moeder —, hoe hij af en toe een blik werpt op zijn klassieke toeschouwers, de stem van Martha hoort, en glimlacht naar zijn Oedipusmedaillon dat voor hem op tafel ligt.

Groot worden door groot te doen

Verslag van

Pubermensch — Adolescentie en perfectie
[Kortenbergh, 12 maart 2015]

JO SMET

De Kade is de adolescentenafdeling van het Universitair Psychiatrisch Centrum van de Katholieke Universiteit Leuven (campus Kortenbergh). Met regelmaat organiseert men er studienamiddagen onder de naam 'de donderdagen van De Kade'. Op 12 maart jongstleden was het thema van alweer de negende studiedag *Pubermensch — Adolescentie en perfectie*. Doorgaans staan deze namiddagen borg voor degelijkheid, originaliteit en schoonheid in een mix van theorie en kliniek. En ook nu was dat zo. Lut De Rijdt (psychiater-psychoanalytica en hoofd van De Kade) presenteerde de middag en leidde hem in: de studiedag zou over de drang naar perfectie gaan, vooral bij nar-

cistische en obsessieve problematiek. Ze waarschuwde de toehoorders dat de studiedag niet perfect zou zijn. En gelukkig was dat ook niet zo.

Rudy Vandenborre (psycholoog-psychoanalyticus, werkzaam op De Kade) dichtte 'onaffe bespiegelingen' over het geestelijke leven van de puber, over de wanverhouding tussen leven en ideaal, tussen mogelijkheid en ambitie, tussen pretentie en bekwaamheid, en over de noodzaak van narcisme en ijdelheid. We moeten erop bedacht zijn bij pubers niet te vlug te spreken over een narcistische persoonlijkheidsstoornis, aangezien narcisme een noodzakelijke Ik-(be-)vestiging is: vooral tienerjongeren worden van grootspraak groot. Het is de drifttoename die een eerder evenwicht tussen normaanpassing en ideaalvorming doorkruist en die in de puberteit het vroegere werk opnieuw in gang zet.

Daarbij is de juiste afstand belangrijk. Zie maar hoe het werkt bij het schitterende beeld dat Rudy Vandenborre ontleende aan een kunstwerk dat hij ooit gezien had: aan een witte wand hangt een veertje, een pluim. Aan dezelfde muur, ongeveer veertig centimeter eronder, hangt een brandende olielamp. Door de warme lucht beweegt het veertje. Het kunstwerk toont de tussenruimte die bepaald wordt door de juiste afstand. Als de afstand te groot is, gebeurt er niets. Is de afstand te klein, dan verbrandt het veertje. Zo iets. Het is een beeld dat duidelijk verwijst naar de mythe van Icarus. En bij Icarus dien je Daedalus en ook zijn geschiedenis te betrekken, met andere woorden: de gezinsdynamiek speelt mee.

Els Roeykens (psychotherapeute op het MPK-Gasthuisberg) sprak over dwangmatig perfectionisme vanuit haar rijke therapeutische ervaring met pubers en jonge adolescenten. Ze stelde dat perfectionisme ontstaat vanuit de angst om groot te worden, vanuit het raadsel 'hoe een omelet te bakken zonder een ei te breken', vanuit de moeilijkheid van het moeten omgaan met een veranderend lichaam, en hoe daartoe

gezocht wordt naar controle om zeggenschap te bewaren. Ze put ook uit ervaringen in de speelOdroom, een Leuvense *«maison verte»* à la Françoise Dolto.¹ Daarin wordt de groei naar een eerste autonomie van peuters zichtbaar, hun omgang met rivaliteit, hun aanvoelen van een ander lichaam. Later zullen pubers aarzelen wanneer ze *«zweven»* tussen de restanten van de kinderlijke fantasieën en de toenemende druk van het eigen lichaam en de verwachtingen van de omgeving. Dat alles met dé vraag voor ogen: hoe moet ik zijn om geliefd te worden?

Hoogleraar Stijn Vanheule doceerde de lacaniaanse theorie van het narcisme via begrippen als *«trait unaire»*, *«spiegelstadium»*, *«Ik-ideaal»*, *«Ideaal-Ik»*, en zo meer. De Gentse psychoanalytische school oogstte altijd al veel waardering voor haar didactische vermogen moeilijke begrippen begrijpelijk uit te leggen. Vanheule is in dat opzicht een echte Gentse psychoanalyticus.

Belangrijke lijnen in zijn verhaal waren dat de mens een ziek dier is, dat het leven begint in innerlijke chaos en dus in onbehagen. Door spiegeling wordt gezocht naar eenheid, naar een ordening van die chaos. Het is dus een beeld dat de vormende dynamiek in gang zet: ik probeer te staan zoals ik een ander mens recht op zie staan. De ontificatie (zelfwording) gebeurt via identificatie, en dus via een aliëneringsproces, want er wordt stichtend iets binnengehaald dat vreemd is aan mij.

En dan wordt het moeilijk, want de Lacan-kenner zegt dan dat Lacan dit spiegelbeeld-denken verlaat om te komen tot het schema van de dubbele spiegeling. En dat verhaal maakte de spreker niet af, of kon ik als toehoorder niet meer volgen, laat staan dat ik het nu (in schema's) zou kunnen weergeven. 't Gaat in ieder geval niet meer zozeer over de vraag van het Ik maar over de vraag: *«Wat wil de ander van mij (che vuoi)?»* Vanheule illustreerde zijn theoretische uitleg met een casus. Om zo aan te geven hoe een subject zich kan identificeren met een *«trait-unaire»*, een talig gezegde (*«wees moedig»*) dat een *«Ik-ideaal»* wordt (*«Ik wil een*

moedig man worden»), waarna het geconcretiseerd wordt in een keuze (*«een Ideaal-Ik»*), bijvoorbeeld *«Ik word paracommando»*. En in een nog later stadium van Lacans lering poneert deze het object *a*, wat inhoudt dat het essentiële deel niet in spiegeling komt of niet binnen geraakt, dat wil zeggen: er is altijd een rest die we niet meester worden. Laat me hier het relaas over die lezing van Stijn Vanheule stopzetten. Lees hem.²

Deze *«donderdag van De Kade»* was een studienamiddag met drie lezingen die een waardevolle verscheidenheid vertoonden, maar die tegelijkertijd ook in grote mate eensgezind waren: het puberale perfectionisme (dat oorzaak kan worden van veel voorbijgaande pathologie) is vaak een tijdelijk vastlopen in een veranderingsproces dat pijnlijk en moeilijk is, omdat het over loslaten gaat, over veranderen van positie, over het al dan niet realiseren van dromen. Een reactie vóór een stroomversnelling. Een aarzeling vóór het springen. Dit idee riep veel gedachten, illustraties en theorieën op. Zie het veertje dat in beweging wordt gehouden door het brandende olielampje.

Noten

- 1 De speelOdroom is een vooral door vrijwilligers georganiseerde ontmoetingsruimte voor peuters en hun begeleiders, waar observatie, participatie en rustbrengende ruimte mogelijk zijn zonder dat er al te zeer geopsychotherapeutiseerd wordt. Zie ook: www.speelodroom.net/wat.html en Rudy Vandenborre & Co (2014). *Van aanraakbaarheid rijk — Ontmoetingsruimten voor kleine kinderen en ouders*. Kessel-Lo: Literarte.
- 2 Bijvoorbeeld S. Vanheule (2013). *Psychose anders bekeken — Over het werk van Jacques Lacan*. Leuven: Lannoo Campus.